

Кафедра охорони праці та техногенно-екологічної безпеки
Національного університету цивільного захисту України

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

Методичні рекомендації
до написання та оформлення курсової роботи для курсантів і
студентів напряму підготовки
6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та
збалансоване природокористування»

Харків – 2013

Друкується за рішенням
кафедри охорони праці та
техногенно-екологічної
безпеки НУЦЗ України
Протокол від 30.09.13 № 5

Укладач: К.М. Карпець

Рецензенти: кандидат географічних наук, доцент Л.Б. Поліщук,
доцент кафедри фізичної географії та картографії
Харківського національного університету імені
В.Н. Каразіна;
кандидат технічних наук, доцент С.Р. Артем'єв, доцент
кафедри охорони праці та техногенно-екологічної
безпеки НУЦЗУ.

Екологічна безпека: методичні рекомендації до написання та
оформлення курсової роботи для курсантів і студентів напряму
підготовки 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та
збалансоване природокористування» / Укладач: К.М. Карпець – Х. :
НУЦЗУ, 2013. – 29 с.

ЗМІСТ

	стор.
ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.....	3
ТЕМА ТА СТРУКТУРА КУРСОВОЇ РОБОТИ.....	4
ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ.....	14
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	20
ДОДАТКИ.....	21

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна дисципліна “Екологічна безпека” забезпечує формування цілісних (системних) знань відносно екологічної безпеки, яка притаманна різним ієрархічним рівням: локальному, регіональному, державному, глобальному. Екологічна безпека розглядається як форма взаємодії суспільства і природи. Враховуючи той факт, що рівень безпеки визначається ймовірністю проявів небезпеки, значна увага приділяється задачам управління екологічною безпекою, функціям органів державної влади у цій сфері. Акцентується увага на визначенні умов та з’ясуванні закономірностей формування екологічної безпеки. Остання розглядається як складна ієрархічна структура, що включає типи, класи, види і підвиди. Навчальна дисципліна знайомить майбутніх фахівців із правами громадян на екологічно безпечні умови життєдіяльності. Розглядаються міжнародні аспекти екологічної безпеки, екологічні стратегії людства.

Методичні рекомендації з дисципліни “Екологічна безпека” розроблені для курсантів і студентів напряму підготовки 6.040106 – “Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування” згідно з навчальним планом та призначені для ознайомлення з вимогами написання й особливостями оформлення курсової роботи.

Виконання курсової роботи з дисципліни “Екологічна безпека” передбачає розроблення матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) у складі проектної документації на нове будівництво, розширення, реконструкцію та технічне переоснащення об’єктів промислового та цивільного призначення, основні вимоги до складу й змісту цих матеріалів. На основі зібраного матеріалу курсанти (студенти) проводять визначення доцільності і прийнятності планованої діяльності і обґрунтування економічних, технічних, організаційних, санітарних, державно-правових та інших заходів щодо забезпечення безпеки навколишнього середовища.

Науковий рівень курсової роботи, грамотність викладу, правильність оформлення, вміння студента в процесі захисту обґрунтувати і довести правомірність викладених у роботі думок, висновки свідчитимуть про рівень володіння матеріалом.

Основні критерії оцінки курсової роботи:

- повнота розкриття обраної теми, уміння аналізувати, та робити висновки;
- дотримання методичних вимог, культура мови написання роботи;
- якість оформлення курсової роботи, акуратність та дотримання графіку написання.

ТЕМА ТА СТРУКТУРА КУРСОВОЇ РОБОТИ

Тема курсової роботи з дисципліни “Екологічна безпека” має загальну назву: **“Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві конкретного промислового підприємства”**.

Вибір промислового підприємства курсант (студент) здійснює самостійно. Перелік орієнтовних тем курсових робіт наведений у Додатку А.

Структура курсової роботи має включати такі структурні елементи:

ТИТУЛЬНИЙ АРКУШ
РЕФЕРАТ
ЗМІСТ
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ
ВСТУП
ОСНОВНА ЧАСТИНА
ВИСНОВКИ
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ
ДОДАТКИ

ТИТУЛЬНИЙ АРКУШ є першою сторінкою курсової роботи і містить інформацію викладену у наступній послідовності:

- повна назва вищого навчального закладу, у якому виконано курсову роботу;
- повна назва кафедри виконавця курсової роботи;
- тема роботи;
- підписи членів комісії, потім прізвища);
- місто та рік виконання роботи (**Додаток Б**).

РЕФЕРАТ має бути розміщений безпосередньо за *титульним аркушем*, починаючи з нової сторінки. Реферат повинен мати відповідний заголовок (РЕФЕРАТ), виконаний великими літерами посередині першого рядка сторінки. Після заголовку залишають *два вільні рядки*.

Реферат *повинен містити:*

- відомості про обсяг курсової роботи, кількість розділів роботи, кількість ілюстрацій, таблиць, додатків,
- кількість джерел згідно з переліком посилань (усі відомості наводять, включаючи дані додатків);
- текст реферату повинен містити наступну інформацію, як правило, подану у такій послідовності: *об’єкт дослідження, мета роботи; методи дослідження та апаратура*.

Між назвами частинами реферату слід залишати *вільний рядок* і починати кожну частину з абзацу без зазначення її назви.

Реферат виконують обсягом не більше *200 слів* і, щоб він поміщався на одній сторінці формату А₄;

– *ключові слова*, розміщують *після тексту реферату*. Їх перелік повинен складати *від 5 до 15 слів* (словосполучень), надрукованих великими літерами у називному відмінку в рядок через кому (**Додаток В**).

ЗМІСТ розташовують безпосередньо *після реферату*, починаючи з нової сторінки. Зміст повинен мати відповідний заголовок, який розташовується у першому рядку наступної за рефератом сторінки. Після заголовку залишають *два вільні рядки*.

Зміст ілюструє структуру роботи і містить перелік таких структурних елементів, як: ВСТУП, послідовно перелічені назви всіх розділів, підрозділів, пунктів і підпунктів (якщо вони мають заголовки) суті роботи, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ, ДОДАТКИ.

У структурній частині ЗМІСТ такі слова, як РОЗДІЛ 1, РОЗДІЛ 2 і т. д. друкують великими літерами, а їх назви та назви усіх підрозділів розміром 14 пунктів (**Додаток Д**).

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ, символів, одиниць, скорочень і термінів (за необхідності).

Якщо в курсовій роботі вжито специфічну термінологію, а також використано маловідомі скорочення, нові символи, позначення і таке інше, то їх перелік може бути поданий в курсовій роботі у вигляді окремого списку, який розміщують перед вступом.

ВСТУП розкриває сутність і стан наукової проблеми, підстави і вихідні дані для розробки теми, обґрунтування необхідності проведення дослідження, актуальність проблеми, що досліджувалась мету та завдання. У вступі потрібно назвати матеріали та джерела інформації, які були використані при написанні роботи, охарактеризувати особистий внесок автора. Слово ВСТУП друкують великими літерами і пропусकाють два рядки.

Далі подають загальну характеристику роботи у рекомендованій нижче послідовності.

Актуальність теми – шляхом критичного аналізу та порівняння з відомими розв'язаннями проблеми обґрунтовують актуальність та доцільність роботи для розвитку відповідної галузі науки чи виробництва.

Мета і завдання дослідження – формулюють мету роботи і задачі, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети.

Об'єкт дослідження – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію і обране для вивчення.

Предмет дослідження міститься в межах об'єкта. В об'єкті виділяється та його частина, яка є предметом дослідження. Саме на нього спрямована основна увага студента, оскільки предмет дослідження визначає тему курсової роботи, яка визначається на титульному аркуші як її назва.

Методи дослідження – подають перелік використаних методів дослідження для досягнення поставленої у роботі мети. Перераховувати їх треба не відірвано від змісту роботи, а коротко та змістовно визначаючи, що саме досліджувалось тим чи іншим методом. Це дасть змогу пересвідчитися в логічності та прийнятності вибору саме цих методів.

Вступ розташовують на окремій сторінці.

ОСНОВНА ЧАСТИНА повинна чітко відповідати назві розділів і підрозділів, тобто розкривати суть їх назви, подаючи всебічний та об'єктивний аналіз фактичного матеріалу, який був зібраний, систематизувати та узагальнювати результати досліджень. Розділи мають бути логічно між собою пов'язані і розкривати суть дослідження. Наприкінці кожного розділу автор може робити стислі підсумки, які не рекомендується у тому ж вигляді повторювати у загальних висновках роботи.

У тексті обов'язково повинні бути посилання на першоджерела у вигляді цитат (або вказуються прізвище, ініціали автора, рік видання роботи). Посилання на першоджерела друкуються у квадратних дужках і тільки після дужок ставиться крапка.

Наприклад: [5]. Або ..., як пише Реймерс М.Ф. (1998)....

В основній частині курсової роботи має міститися наступна інформація:

1. *Підстави для проведення ОВНС.*
2. *Фізико-географічні особливості району і майданчика (траси) будівництва об'єкта проектування.*
3. *Загальна характеристика об'єкта проектування.*
4. *Оцінка впливів планованої діяльності на навколишнє природне середовище.*
5. *Оцінка впливів планованої діяльності на навколишнє соціальне середовище.*
6. *Оцінка впливів планованої діяльності на навколишнє техногенне середовище.*
7. *Комплексні заходи щодо забезпечення нормативного стану навколишнього середовища і його безпеки.*
8. *Заява про екологічні наслідки діяльності.*

1. Підстави для проведення ОВНС

До складу матеріалів підрозділу включають відомості про документи, що є підставою для розроблення матеріалів ОВНС.

2. Фізико-географічні особливості району і майданчика (траси) розміщення об'єкта проектування

Підрозділ має містити стислий опис фізико-географічних умов, рельєфу місцевості, дані про наявність об'єктів природно-заповідного фонду, узагальнену характеристику флори і фауни в обсязі, необхідному для екологічних, санітарно-епідеміологічних, соціальних і економічних оцінок на регіональному і місцевому рівнях, характеристику розподілу всіх негативних факторів у зоні впливів планованої діяльності, а також відповідні картографічні матеріали, ситуаційні схеми та ін.

3. Загальна характеристика об'єкта проектування

До складу матеріалів підрозділу включаються:

- загальна характеристика планованої діяльності та її альтернативи;

- наявність позитивних екологічних, санітарно-епідеміологічних, соціальних і економічних аспектів реалізації планованої діяльності.

Стисла характеристика планованої діяльності містить:

- розгляд варіантів розміщення планованої діяльності (у тому числі альтернативи відмови від діяльності), а також варіантів технологічних процесів, якщо вони передбачаються завданням на проектування;

- коротку характеристику виробництва, класи його небезпеки і продукції, що виробляється;

- дані про сировинні, земельні, водні, енергетичні та інші використовувані ресурси;

- опис технологічного процесу планованої діяльності з зазначенням усіх чинників впливу на навколишнє середовище і технічних рішень, спрямованих на усунення чи зменшення шкідливих викидів, скидів, витоків, випромінювань у навколишнє середовище, у порівнянні з найкращими вітчизняними і закордонними аналогами;

- опис інженерних мереж і комунікацій, схем збору, очищення і видалення шкідливих речовин;

- перелік і характеристику потенційних джерел впливу на навколишнє середовище;

4. Оцінка впливів планованої діяльності на навколишнє природне середовище

4.1. Загальні вимоги

При оцінці впливів на навколишнє природне середовище виділяються такі його компоненти:

- клімат і мікроклімат;

- повітряне середовище;

- геологічне середовище;

- водне середовище;

- ґрунти;

- рослинний і тваринний світ, заповідні об'єкти.

Розглядаються тільки ті компоненти та об'єкти навколишнього природного середовища, на які впливає планована діяльність, а також ті, сучасний стан яких не відповідає нормативному. Серед чинників впливу на навколишнє середовище слід розглядати просторові, енергетичні, хімічні, фізичні та ін.

Для кожного компонента навколишнього природного середовища, що розглядається, наводиться:

- обґрунтування необхідності оцінки його характеристик;
- перелік впливів (включаючи опосередковані), які ранжуються за масштабом і значенням наслідків, та їх характеристика, що містить також якісні та кількісні параметри, ступінь небезпеки;
- обґрунтування меж зон впливів планованої діяльності, дані щодо розмірів санітарно-захисних зон та розривів;
- характеристика ретроспективного, сучасного і прогнозного станів навколишнього середовища та їх оцінка за фоновими та нормативними показниками з урахуванням можливих аварійних ситуацій;
- обґрунтування заходів щодо попередження та обмеження негативних впливів, оцінка їх ефективності та характеристика залишкових впливів;
- аналіз обмежень будівництва об'єктів планованої діяльності за умовами навколишнього природного середовища;

4.2. Клімат і мікроклімат

До складу матеріалів підрозділу включаються:

- стисла характеристика кліматичної зони розміщення планованої діяльності;
- основні кількісні характеристики поточних і багаторічних кліматичних даних;
- оцінка очікуваних змін мікроклімату у випадках активних і масштабних впливів планованої діяльності (значне виділення інертних газів, теплоти, вологи та ін.);
- оцінка впливу кліматичних умов, несприятливих для розсіювання забруднюючих речовин в атмосферному повітрі;
- можливості виникнення мікрокліматичних умов, що сприяють розповсюдженню шкідливих видів фауни і флори;
- особливості кліматичних умов, сприятливих для зростання інтенсивності впливів планованої діяльності на навколишнє середовище.

За необхідності передбачаються заходи з запобігання негативним впливам планованої діяльності на клімат і мікроклімат, а також пов'язаних з ними несприятливих змін у навколишньому середовищі.

4.3. Повітряне середовище

Підлягають аналізу впливи пріоритетних та специфічних забруднюючих речовин, що містяться у викидах об'єктів планованої

діяльності з урахуванням фонових концентрацій в межах зон впливу цих об'єктів.

До складу матеріалів підрозділу включаються:

- характеристика джерел викидів забруднюючих речовин в атмосферу;

- дані фонового забруднення атмосфери в районі розміщення проектного об'єкта (дані натурних спостережень на стаціонарних постах, підфакельних досліджень, розрахункові тощо);

- оцінка рівня забруднення атмосферного повітря, що створюватиметься проектованим об'єктом, а також з урахуванням фонового рівня забруднення за гігієнічними нормативами (гранично допустимими концентраціями - ГДК, групами сумачії, комплексними показниками та критеріями небезпеки);

- прогнози, на розрахунковий період, фонові концентрації домішок без урахування впливу планованої діяльності та прогнози на розрахунковий період рівні забруднення атмосферного повітря з урахуванням прогнозного фону та впливу планованої діяльності;

- обґрунтування рівнів допустимих викидів і заходів щодо запобігання або зменшення утворення і виділення речовин, що забруднюють атмосферне повітря;

- пропозиції щодо визначення розміру санітарно-захисної зони на підставі розрахунків забруднення атмосфери від об'єкта планованої діяльності;

- організація моніторингу стану атмосферного повітря, методи і засоби контролю.

Наводиться аналіз впливів теплових викидів, ультразвуку, електромагнітних та іонізуючих випромінювань і обґрунтовуються заходи щодо їхнього запобігання або зменшення.

4.4. Геологічне середовище

Наводиться загальна характеристика основних елементів геологічної, структурно-тектонічної будови, геоморфологічних особливостей та ландшафтів, аналіз існуючих і прогнозованих негативних ендегенних і екзогенних процесів і явищ природного і техногенного походження (тектонічних, сейсмічних, геодинамічних, зсувних, селевих, карстових, змін напруженого стану і властивостей масивів порід, деформації земної поверхні та ін.) з урахуванням впливів планованої діяльності.

Обґрунтовуються заходи щодо запобігання або зменшення розвитку небезпечних геологічних процесів і явищ.

4.5. Водне середовище

Підлягають аналізу порушення гідрологічних і гідрогеологічних параметрів водних об'єктів і територій у зонах впливів планованої діяльності, впливи на поверхневі і підземні води пріоритетних і

специфічних забруднюючих речовин, що надходять у водне середовище при скидах стічних вод і фільтраційних витоках.

Результати аналізу повинні відображати розподіл оцінюваних показників по акваторії і території, у контрольних створах, враховувати впливи, що підсумовуються, обґрунтовувати санітарні попуски, допустимі скиди і фільтраційні витоки.

У матеріалах, що характеризують поверхневі води, стисло наводяться загальні відомості про водні об'єкти, основні дані щодо їх водозбірних басейнів і господарського використання, наявність пунктів спостережень за їх станом.

Оцінка впливів на морське середовище (включаючи лимани, гирла рік) об'єктів морегосподарського комплексу виконується з урахуванням режиму діяльності у прибережній зоні, можливого руйнування берегів, утворення наносів, а також забезпечення інженерного захисту прибережних територій, будівництва інженерних споруд та ін.

Матеріали, що характеризують підземні води, включають загальні відомості про басейн підземних вод, потужності зони активного водообміну, розвитку горизонтів підземних вод, дані про їх господарське використання, перелік і опис пунктів гідрогеологічних спостережень, результати яких використані у матеріалах ОВНС.

Оцінка впливів планованої діяльності на підземні води виконується для ґрунтових вод і водоносних горизонтів, що реально використовуються для питних, господарських, лікувальних та інших цілей. При оцінці впливів розглядають:

- морфометричні, гідродинамічні, фільтраційні і водно-балансові параметри;
- якість вод, включаючи фізичні, хімічні, санітарно-гігієнічні та інші характеристики згідно з чинним законодавством;
- умови природної захищеності.

Обґрунтовуються заходи щодо запобігання або зменшення надходження у водне середовище забруднюючих речовин, порушення гідродинамічного режиму, виснаження поверхневих і підземних водних ресурсів, погіршення стану вод і деградації угруповань водних організмів.

4.6. Ґрунти

Підлягають аналізу впливи планованої діяльності на ґрунти з урахуванням особливостей землекористування, наявності площ цінних сільськогосподарських угідь, хімічного, біологічного та радіоактивного забруднення, вібрації, виникнення небезпечних інженерно-геологічних процесів і явищ та інших чинників, які негативно впливають на стан ґрунтів.

При оцінці впливів планованої діяльності на стан ґрунтів враховують генетичні види ґрунтів, характеристики їхнього гумусового складу, механічні і водно-фізичні властивості, ландшафтно-геохімічні

бар'єри (накопичення і міграція речовин), родючість, ступінь розвитку процесів деградації ґрунтів та ін.

Обґрунтовують заходи щодо запобігання або зменшення негативних впливів на ґрунти і зниження їхньої родючості, з рекультивації земель, які тимчасово вилучають з землекористування, відпрацьованих кар'єрів, інших порушених земель, а також з проведення робіт з поліпшення якості малопродуктивних земель.

4.7. Рослинний і тваринний світ, заповідні об'єкти

Наводиться коротка характеристика домінуючих екосистем, флори і фауни та ін.

Вихідні дані для характеристики стану і оцінки змін рослинного і тваринного світу формуються на основі фондових даних і матеріалів натурних досліджень.

Підлягають аналізу впливи на рослинний і тваринний світ тільки тих забруднюючих речовин, що надходять до навколишнього середовища в результаті планованої діяльності.

Оцінюється опосередкований вплив на флору і фауну техногенних змін клімату і мікроклімату, водного режиму, ґрунтового покриву, фізичних і біологічних факторів.

Оцінюються зміни складу рослинних угруповань і фауни, видової різноманітності, популяцій домінуючих, цінних і охоронюваних видів, їх фізіологічного стану і продуктивності, стійкості до хвороб.

Обґрунтовуються заходи щодо запобігання виснаженню і деградації рослинних угруповань і фауни.

Враховується наявність у зонах впливів планованої діяльності об'єктів природно-заповідного фонду і територій, перспективних для заповідання (зарезервованих з цією метою), наземних, водних і повітряних шляхів міграції тварин.

Обґрунтовуються заходи, необхідні для забезпечення дотримання режиму заповідних територій.

5. Оцінка впливів планованої діяльності на навколишнє соціальне середовище

Наводиться коротка сучасна і прогнозна характеристики основних соціально-побутових умов проживання місцевого населення в зоні впливів планованої діяльності.

Характеристика населення включає інформацію про його статевовікову структуру, зайнятість, міграцію, чисельність, захворюваність і потреби. При цьому визначається:

- характер та розміщення прилеглої до об'єкта проектування житлової та громадської забудови;
- наявність об'єктів соціально-побутового, спортивно-оздоровчого, курортного та рекреаційного призначення тощо;
- інженерне облаштування забудови (водопостачання, каналізація, тепlopостачання та інше).

Оцінюються позитивні і негативні впливи планованої діяльності на соціальні умови життєдіяльності та задоволення потреб місцевого населення, в тому числі його зайнятості.

Оцінюються впливи планованої діяльності на зони рекреації та обґрунтовуються заходи щодо їх збереження і раціонального використання.

У випадках проектування особливо небезпечних промислових об'єктів, що можуть несприятливо впливати на навколишнє середовище (I та II класу небезпеки за санітарною класифікацією "Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів. ДСП № 173-96), здійснюється оцінка прогнозного впливу проектного об'єкта на стан здоров'я населення, яке мешкає на прилеглий території.

Обґрунтовуються заходи щодо запобігання погіршенню умов життєдіяльності місцевого населення та його здоров'я при реалізації проекту будівництва об'єкта, у тому числі розглядаються компенсаційні заходи.

6. Оцінка впливів планованої діяльності на навколишнє техногенне середовище

Оцінюються впливи планованої діяльності на промислові, житлово-цивільні об'єкти, пам'ятки архітектури, історії і культури (як об'єкти забудови), наземні і підземні споруди та інші елементи техногенного середовища, що знаходяться в зоні впливів планованої діяльності.

Обґрунтовуються заходи щодо забезпечення їх експлуатаційної надійності і збереженості.

Визначаються об'єкти навколишнього техногенного середовища, що можуть негативно впливати на проектувану діяльність, види цих впливів, способи і засоби їх ліквідації.

7. Комплексні заходи щодо забезпечення нормативного стану навколишнього середовища та його безпеки

Підрозділ містить результати узагальнення заходів щодо забезпечення нормативного стану навколишнього середовища, а також дані щодо поводження з усіма відходами, що утворюються при здійсненні планованої діяльності.

Наводиться перелік і стисла характеристика проектних рішень, комплекс яких включає:

- ресурсозберігаючі заходи - збереження і раціональне використання земельних, водних, енергетичних, паливних ресурсів, повторне їх використання та ін.;

- захисні заходи - влаштування захисних споруд (дренажі, екрани, завіси та ін.), включаючи технологічні заходи (використання екологічно чистих і безвідхідних технологій, очищення, екологічно безпечне поводження з відходами та ін.), планувальні заходи (функціональне

зонування, організація санітарно-захисних зон, озеленення та ін.), усунення наднормативних впливів;

- відновлювальні заходи - технічна і біологічна рекультивація, нормалізація стану окремих компонентів навколишнього середовища тощо;

- компенсаційні заходи - компенсація незворотного збитку від планованої діяльності шляхом проведення заходів щодо рівноцінного поліпшення стану природного, соціального і техногенного середовища в іншому місці і/або в інший час, грошове відшкодування збитків;

- охоронні заходи - моніторинг території зон впливів планованої діяльності, система оповіщення населення.

До матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище відходів виробництва планованої діяльності відносяться:

- проектні дані про обсяги усіх видів газоподібних, рідких і твердих відходів виробництва і твердих побутових відходів;

- відомості про запроєктовані технологічні рішення щодо зменшення обсягів відходів, які утворюються;

- відомості про заходи щодо утилізації відходів безпосередньо на підприємстві;

- дані щодо поводження з відходами, які вивозяться за межі підприємства.

Виконується комплексна оцінка впливів планованої діяльності на навколишнє середовище за умови реалізації комплексу заходів щодо забезпечення нормативного стану навколишнього середовища, з урахуванням попередніх оцінок, наведених у інших підрозділах.

Обґрунтовується оптимальність прийнятого комплексу проектних рішень виходячи із вимог екологічного та санітарного законодавства і забезпечення експлуатаційної надійності об'єктів навколишнього техногенного середовища.

Наводиться перелік і характеристика залишкових впливів і обґрунтовується їх допустимість при будівництві і експлуатації об'єктів проекрованої діяльності.

Якщо неможливо досягнути гігієнічних та екологічних нормативів якості навколишнього середовища на територіях з підвищеним рівнем його забруднення, то проектування об'єктів будівництва, що є джерелами додаткового забруднення, не дозволяється.

8. Заява про екологічні наслідки діяльності

Заява про екологічні наслідки діяльності є юридичним документом щодо суті цих наслідків і гарантій виконання природоохоронних заходів із забезпечення безпеки навколишнього середовища на весь період здійснення планованої діяльності, складається замовником і генпроектувальником або за їх дорученням виконавцем ОВНС і являє собою резюме матеріалів ОВНС, де повинні бути відображені:

- дані про плановану діяльність, мету і шляхи її здійснення;

- суттєві фактори, що впливають чи можуть впливати на стан навколишнього природного середовища з урахуванням можливості виникнення надзвичайних екологічних ситуацій;

- кількісні та якісні показники оцінки рівнів екологічного ризику та безпеки для життєдіяльності населення планованої діяльності, а також заходи, що гарантують здійснення діяльності відповідно до екологічних стандартів і нормативів;

- перелік залишкових впливів;

- зобов'язання замовника щодо здійснення проектних рішень відповідно до норм і правил охорони навколишнього середовища і вимог екологічної безпеки на всіх етапах будівництва та експлуатації об'єкта планованої діяльності.

Заява про екологічні наслідки діяльності складається в стислій формі, містить тільки підсумкові результати ОВНС і необхідні коментарі.

ВИСНОВКИ повинні включати обґрунтовано викладені результати проведеної роботи та оцінку повноти рішення поставлених завдань. У висновках коротко, лаконічно та інформативно по пунктах, наприклад, починаючи зі слів “Внаслідок проведених досліджень було встановлено, що...” викладаються результати досліджень за кожним розділом, висвітлюючи найбільш важливі та цікаві результати, питання, вирішені проблеми, рекомендації тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ розміщують на окремому аркуші. Бібліографічні описи у списку джерел розміщують у порядку появи посилань у тексті. Пишуть порядковий номер джерела, прізвище, ініціали автора, назву книги, місто видання (скорочено), назву видавництва, рік видання, кількість сторінок.

ДОДАТКИ можуть включати таблиці, діаграми, карти, ілюстрації, конкретні розробки автора та інші матеріали, які доповнюють роботу.

ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Курсову роботу друкують за допомогою комп'ютера на одній сторінці аркуша білого паперу формату А₄ (210x297 мм).

Обсяг основного тексту курсової роботи має становити *20-40 сторінок* формату А₄.

Для друку роботи *слід використовувати шрифт* Times New Roman текстового редактора Word розміру 14 пунктів з полуторним міжрядковим інтервалом.

Текст роботи необхідно друкувати, *залишаючи береги* таких розмірів: *лівий – 3 см, правий – 1,5 см, верхній – 2 см, нижній – 2 см.*

Шрифт друку повинен бути чітким, стрічка – чорного кольору середньої жирності. Щільність тексту повинна бути однаковою.

Першою сторінкою роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації, але на ньому номер сторінки *не ставиться*, на наступних сторінках номери проставляють у *верхньому правому куті* аркуша без крапки вкінці.

Заголовки структурних частин роботи: РЕФЕРАТ, ЗМІСТ, ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ, ВСТУП, РОЗДІЛ, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ, ДОДАТКИ *друкують великими літерами симетрично до тексту*.

Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. *Крапку в кінці* заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою.

Приклад : 1.2 (другий підрозділ першого розділу)

1.2 Екологічні дослідження кліматичних показників як фактора формування стану довкілля

Пункти нумерують у межах кожного підрозділу. Номер пункту складається з порядкових номерів розділу, підрозділу, пункту між якими ставлять крапку. В кінці номера не повинна стояти крапка, наприклад: 1.3.2 (другий пункт третього підрозділу першого розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок пункту. Пункт може не мати заголовка. Підпункти нумерують у межах кожного пункту за такими ж правилами, як пункти.

Відстань між заголовком та текстом повинна становити два вільні рядки. Між заголовком розділу та заголовком підрозділу не повинно бути вільного рядка (**Додаток Е**).

Не допускається розміщувати назву розділу, підрозділу й підпункту у нижній частині сторінки, якщо після неї розміщено тільки один рядок тексту.

Кожну структурну частину (РОЗДІЛ) курсової роботи треба починати з нової сторінки.

До загального обсягу роботи не входять додатки, список використаних джерел, таблиці та рисунки, які повністю займають площу сторінки. Але всі сторінки зазначених елементів роботи підлягають нумерації на загальних засадах.

Такі структурні частини курсової роботи, як РЕФЕРАТ, ЗМІСТ, ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ, ВСТУП, РОЗДІЛ, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ, ДОДАТКИ *не мають порядкового номера*. Не можна друкувати 1.ВСТУП. Номер розділу ставлять після слова РОЗДІЛ 1, *після номера крапку не ставлять*, потім з нового рядка друкують заголовки розділу.

Таблиці містять різноманітний статистичний матеріал, відображений у цифрах та *нумеруються* послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) у межах розділу. Ліворуч перед відповідним заголовком таблиці розміщують напис “Таблиця” із

зазначенням її номера. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: “Таблиця 1.2” (друга таблиця першого розділу).

При переносі частини таблиці на інший аркуш слово “Таблиця” і її номер вказують один раз зліва над першою частиною таблиці, над іншими частинами справа пишуть слова “Продовження таблиці” і вказують номер таблиці, наприклад: “Продовження таблиці 1.2”.

На всі таблиці роботи повинні бути посилання у тексті, наприклад: “...в таблиці.1.2”. Якщо в таблиці наведені авторські матеріали, то пишуть: [за автором].

У повторних посиланнях на таблиці треба вказувати скорочено слово “дивись”, *наприклад: див. таблиця 1.3”.*

Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею і друкують симетрично до тексту. Назву і слово “Таблиця” починають з великої літери. *Назву не підкреслюють.*

Наприклад:

Таблиця 1.1 – Обсяг продукції, яка випускається підприємствами Богодухівського району [27]

№ з/п	Назва підприємства			
1	2	3	4	5
1.				

Продовження таблиці 1.1

1	2	3	4	5
2.				
3.				
4.				

Заголовки граф повинні починатися з великих літер, підзаголовки – з маленьких, якщо вони складають одне речення із заголовком, і з великих, якщо вони є самостійними. Висота рядків повинна бути не меншою 8 мм. Графу з порядковими номерами рядків до таблиці включати не треба.

Таблицю розміщують після першого згадування про неї у тексті після слів, наприклад, “дані про кількість ВРХ у Богодухівському районі наведені у таблиці 2.1”. Таблицю розміщують таким чином, щоб її можна було читати без повороту переплетеного блоку курсової роботи або з поворотом за годинниковою стрілкою. Таблицю з великою кількістю граф можна ділити на частини і розміщувати одну частину під іншою в межах однієї сторінки. Якщо рядки або графи таблиці

виходять за формат сторінки, то в першому випадку у кожній частині таблиці повторюють її головку, в іншому випадку – боковик.

Після таблиці обов'язково необхідно провести її короткий аналіз – акцентувати увагу на найбільш важливих її показниках.

Формули у роботі нумерують у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули у розділі, між якими ставиться крапка. *Номери формул пишуть* біля правого берега аркуша на рівні відповідної формули у круглих дужках, наприклад: (3.1) (перша формула третього розділу).

Формули та рівняння розташовують безпосередньо після тексту, в якому вони згадуються, посередині сторінки. Вище і нижче кожної формули або рівняння потрібно залишати один вільний рядок.

Пояснення значень символів і числових коефіцієнтів, що входять до формули чи рівняння, слід наводити безпосередньо під формулою у тій послідовності, в якій вони наведені у формулі чи рівнянні. Пояснення значення кожного символу та числового коефіцієнта слід давати з нового рядка. *Перший рядок пояснення* починають з абзацу словом “де” без двокрапки. Наприклад:

$$\Delta B = B_1 - B_2, \quad (1.8)$$

де B_1 – викид (скид) забруднюючих речовин до впровадження природоохоронних заходів;

B_2 – викид (скид) забруднюючих речовин після впровадження природоохоронних заходів;

Якщо рівняння не вміщується в один рядок, його слід перенести після знака рівності (=) або після знаків плюс (+), мінус (-), множення (x) і ділення (:). Порядкові номери позначають арабськими цифрами у круглих дужках біля правого берега сторінки без крапок від формули до її номера.

Загальне правило пунктуації у тексті з формулами таке: формула входить до речення як його рівноправний елемент. Тому в кінці формул і в тексті перед ними розділові знаки ставлять відповідно до правил пунктуації. Двокрапку перед формулою ставлять лише у випадках, передбачених правилами пунктуації: а) у тексті перед формулою є узагальнююче слово; б) цього вимагає побудова тексту, що передує формулі.

Ілюстрації – графіки, діаграми, схеми, карти ілюструють різноманітні дані, їх динаміку, порівняльні характеристики, місце розташування на карті, тощо.

Ілюстрації і необхідно *подавати* в роботі безпосередньо після тексту, *де вони вперше згадані*, не залишаючи вільного простору, або на наступній сторінці.

Ілюстрації і таблиці, які розміщені на окремих сторінках курсової роботи, включають до загальної нумерації сторінок.

Ілюстрації позначають словом “Рисунок” і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках. Номер ілюстрації повинен складатися з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка. Наприклад: Рисунок. 1.2 (другий рисунок першого розділу). Назви ілюстрацій розміщують після їхніх номерів.

У тому місці, де викладається тема, пов’язана з ілюстрацією, і де читачеві треба вказати на неї, розміщують посилання у вигляді виразу у круглих дужках: (рис.3.1) або зворот типу: “... як це видно з рис. 3.1” або “... як це показано на рис. 3.1”.

Для зручності сприймання слід *відділяти ілюстрації* від попереднього і наступного тексту *одним вільним рядком*.

Наприклад:

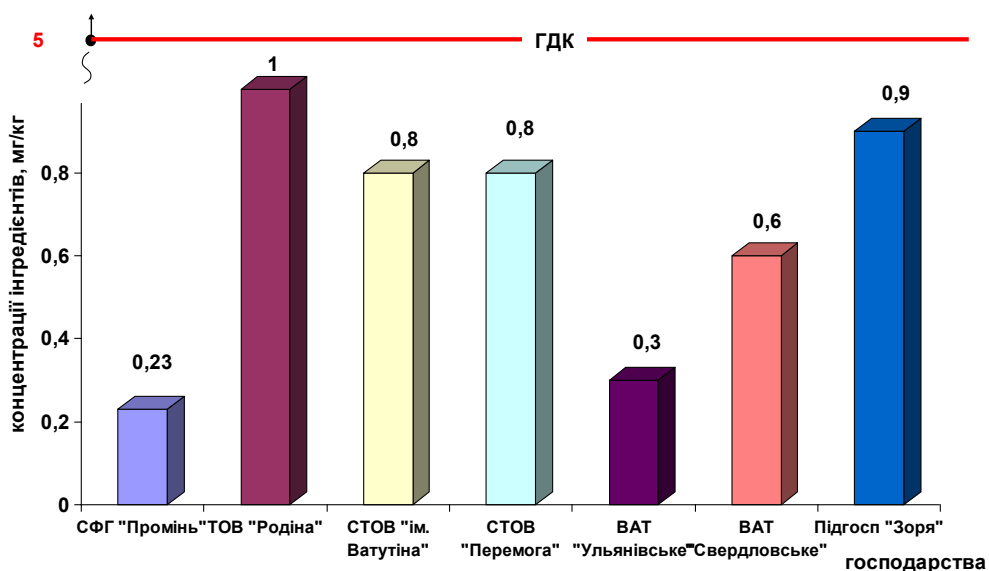

Рисунок 3.1 – Концентрація міді у м’ясі, що отримується з господарств Богодухівського району [за автором]

Після подання рисунку необхідно зробити аналіз тих даних, які там наведено. Якщо рисунок взято з літературного першоджерела, то необхідно після підпису назви *зробити посилання* [3], а якщо рисунок виконано автором, то пишуть [за автором]. Карти *обов’язково* повинні мати умовні позначення та масштаб.

Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел, який наводять у курсовій роботі наведено у **Додатку Ж**.

Додатки подають як продовження роботи на наступних її сторінках або у вигляді окремої частини – книги (при цьому на титульному аркуші під назвою курсової роботи друкують великими

літерами симетрично до тексту слово “Додатки”), розміщуючи її у порядку появи посилань у тексті.

Якщо додатки подають на наступних сторінках роботи, то кожен такий додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично до тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово “Додаток ____” і велика літера, що позначає додаток. Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ђ, наприклад: Додаток А, Додаток Б і т.д.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Матвеев А. В. Оценка воздействия на окружающую среду и экологическая экспертиза : Учеб. пособие / Матвеев А. В., Котов В. П. – Санкт-Петербург : СПбГУАП, 2004. – 104 с.
2. Бюллетень ВАК України, № 6, 2007 (зміни – № 3, 2008).
3. Нехорошков В. П. Екологічна експертиза матеріалів ОВНС (оцінки впливів на навколишнє середовище) : Посібник до практичних занять / Нехорошков В. П., Попова Н. Д. – Одеса : ОДАХ, 2011. – 46 с.
4. Закон України "Про екологічну експертизу". Затверджений Президентом України 09.02.1995 р. №45/95 – ВР.
5. ДБН А.2.2.-1-2003. Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будівників і споруд. – Держбуд України. – К., 2004, 22 с.
6. ДБН А.2.2-1-95. Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві підприємств, будівників і споруд. Основні положення проектування. – Госкомградбудівництва України, Мінекобезпеки. – К., 1996, 14 с.
7. Положення про склад і зміст матеріалів оцінки впливу проектуємої державної діяльності на стан навколишнього середовища і природних ресурсів на різних етапах рішення завдань по будівництву нових, а також по розширенню, реконструкції і технічному переобладнанню діючих промислових підприємств та інших об'єктів. Затверджено Мінприроди України 8.07.1992 р.

Додаток А – Перелік орієнтовних тем курсових робіт

1. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві атомної електростанції.
2. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві заводу з регенерації відпрацьованого ядерного палива та утилізація радіоактивних відходів.
3. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві підприємства біотехнічного та фармацевтичного виробництва.
4. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві підприємства з обробки, знешкодження утилізації всіх видів промислових і побутових відходів.
5. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві нафтопереробного заводу.
6. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві АЗС.
7. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві заводу з добування і переробки природного газу.
8. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві підприємства з виробництва засобів захисту рослин, стимуляторів їх росту, мінеральних добрив.
9. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві заводу текстильного виробництва (з фарбуванням тканин і обробкою їх іншими хімічними засобами).
10. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві підприємства чорної металургії.
11. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві підприємства кольорової металургії.
12. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві підприємства вугільної промисловості.
13. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві підприємства гірничодобувної промисловості.
14. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві заводу з видобування і переробки торфу, сапропелю.
15. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві заводу з виробництва, зберігання, утилізації і знищення боєприпасів усіх видів.
16. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві заводу з виробництва вибухових речовин і ракетного палива.
17. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві ТЕЦ.

18. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві підприємства з виробництва будівельних матеріалів (цементу, асфальтобетону, азбесту, скла).

19. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві підприємства целюлозно-паперової промисловості.

20. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві підприємства з хімічної переробки деревини, виробництва деревостружкових і деревоволокнистих плит та інше з використанням синтетичних смол, консервування деревини просочуванням.

21. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві заводу з лиття із чавуну, сталі, кольорових металів та хімічною обробкою.

22. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві ГЕС.

23. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві аеропорту.

24. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві залізничних вузлів і вокзалів.

25. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві автовокзалів.

26. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві річкових і морських портів.

27. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві автомобільних магістралей.

28. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві метрополітенів.

29. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві тваринницького комплексу.

30. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві птахофабрики.

31. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві м'ясокомбінату.

32. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві молокозаводу.

33. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві цукрозаводу.

34. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві спиртозаводу.

35. Оцінка впливів на навколишнє середовище при проектуванні і будівництві каналізаційних систем і очисних споруд.

Додаток Б – Титульний аркуш

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ
КАФЕДРА ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА ТЕХНОГЕННО-ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

КУРСОВА РОБОТА

з _____
(назва дисципліни)

на тему: _____

Студента (ки) _____ курсу _____ групи
напряму підготовки _____
спеціальності _____

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник

_____ (посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

м. _____ - 20__ рік

Додаток В – Приклад оформлення реферату

РЕФЕРАТ

Курсова робота “Функціонування очисних споруд, їх позитивний і негативний вплив на навколишнє середовище на прикладі очисних споруд фірми “Екологія” в селі Мала Рогань” містить: 38 сторінок, 6 розділів, 10 підрозділів, 8 таблиць, 4 рисунки, 3 формули, 13 використаних джерел.

Об’єктом дослідження курсової роботи є діючі очисні споруди фірми “Екологія”, які розташовані в селі Мала Рогань Харківського району. Стічні води від житлових будинків, дитячого садка та виробничих будівель КСП “Харківплемсервіс”, яке розташоване на території села, по самопливному і напірному колектору поступають на очисні споруди, де очищаються та знешкоджуються. Очищені стічні води випускаються в струмок, який впадає в річку Роганка.

Мета роботи: вивчити функціонування очисних споруд, їх позитивний і негативний вплив на навколишнє середовище.

У курсовій роботі були використані: технічна документація очисних споруд, технологічний процес очистки, методичний матеріал фізико – хімічного аналізу стічних вод, звіт про науково – дослідну роботу по до очистці стічних вод, паспорта обладнання, виробничі інструкції.

ОЧИСНІ СПОРУДИ, СТІЧНІ ВОДИ, ЗАВИСЛІ РЕЧОВИНИ, ОСАД, ВОДНІ ОБ’ЄКТИ, СКИД ВОД, БІОЦЕНОЗИ, ЕКОЛОГІЧНА СИТУАЦІЯ.

Додаток Д – Приклад оформлення змісту

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ОЧИСТКИ СТІЧНИХ ВОД І ЇХ ВЛАСТИВОСТІ.....	7
1.1 Склад і властивості стічних вод.....	7
1.2 Умови випуску очисних стічних вод у водоймища.....	8
3.1 Методи очистки стічних вод.....	9
РОЗДІЛ 2 МІСЦЕ РОЗТАШУВАННЯ І СКЛАД ОЧИСНИХ СПОРУД.....	11
2.1 Місце розташування очисних споруд.....	11
2.2 Склад і конструкція очисних споруд.....	15
РОЗДІЛ 3 ФУНКЦІОНУВАННЯ ОЧИСНИХ СПОРУД.....	17
3.1 Технологічний процес очистки стічних вод на очисних спорудах села Мала Рогань.....	17
РОЗДІЛ 4 ВПЛИВ РОБОТИ ОЧИСНИХ СПОРУД СЕЛА НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ.....	23
4.1 Гранично – допустимий склад забруднюючих речовин.....	23
4.2 Якість стічних вод очисних споруд.....	24
4.3 Вплив стічних вод водокористувачів на якість води у річці Роганка.....	25
4.4 Розрахунок якості води в контрольних створах “внесків” джерел забруднення і гранично допустимих складів.....	27
ВИСНОВКИ.....	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	36

Додаток Е – Приклад оформлення назви розділу

РОЗДІЛ 2

МІСЦЕ РОЗТАШУВАННЯ І СКЛАД ОЧИСНИХ СПОРУД

2.1 Місце розташування очисних споруд

Очисні споруди розташовані на захід від села Мала Рогань в Харківському районі на північному схилі струмка, який впадає в річку Роганка (рис. 2.1).

Стічні води від житлових будинків, дитячого садка по самопливному колектору поступають на каналізаційну насосну станцію (КНС), а звідти по напірному колектору на очисні споруди.

Стічні води від виробничих будівель і молочного цеху КСП “Харківплемсервіс”, яке розташоване на території села, по самопливному колектору теж поступають на очисні споруди.

На очисних спорудах стічні води проходять очистку та знешкодження і випускаються в струмок, що впадає в річку Роганка.

Річка Роганка належить до басейну річки Сіверський Донець і є притокою річки Уди, яка впадає в річку Сіверський Донець.

Річка Роганка за своїми морфометричними характеристиками малопридатна для рибогосподарських цілей, але у відповідності з директивним листом Мінприроди України, її в числі всіх водних об’єктів слід відносити до рибогосподарської категорії. Тому відповідно до Правил охорони поверхневих вод від забруднення [3] на річці повинні дотримуватися норми якості води для рибогосподарських водоймищ на протязі всієї ділянки водокористування, починаючи від контрольного створу, який розташовується на відстані не більше 500 м від місця скиду стічних вод.

Додаток Ж - Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел, який наводять у курсовій роботі [2]

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	<p>1. Коренівський Д. Г. Дестабілізуючий ефект параметричного білого шуму в неперервних та дискретних динамічних системах / Коренівський Д. Г. — К. : Ін-т математики, 2006. — 111 с. — (Математика та її застосування) (Праці / Ін-т математики НАН України ; т. 59).</p> <p>2. Матюх Н. Д. Що дорожче срібла-золота / Наталія Дмитрівна Матюх. — К. : Асамблея діл. кіл : Ін-т соц. іміджмейкінгу, 2006. — 311 с. — (Ювеліри України ; т. 1).</p>
Два автори	<p>1. Матяш І. Б. Діяльність Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині : історія, спогади, арх. док. / І. Матяш, Ю. Мушка. — К. : Києво-Могилян. акад., 2005. — 397, [1] с. — (Бібліотека наукового щорічника "Україна дипломатична" ; вип. 1).</p> <p>2. Суберляк О. В. Технологія переробки полімерних та композиційних матеріалів : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. В. Суберляк, П. І. Баштанник. — Львів : Растр-7, 2007. — 375 с.</p>
Три автори	<p>Акофф Р. Л. Идеализированное проектирование: как предотвратить завтрашний кризис сегодня. Создание будущего организации / Акофф Р. Л., Магидсон Д., Эддисон Г. Д. ; пер. с англ. Ф. П. Тарасенко. — Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2007. — XLIII, 265 с.</p>
Чотири автори	<p>Методика нормування ресурсів для виробництва продукції рослинництва / [Вітвіцький В. В., Кисляченко М. Ф., Лобастов І. В., Нечипорук А. А.]. — К. : НДІ "Укргропромпродуктивність", 2006. — 106 с. — (Бібліотека спеціаліста АПК. Економічні нормативи).</p>
П'ять і більше авторів	<p>Формування здорового способу життя молоді : навч.-метод. посіб. для працівників соц. служб для сім'ї, дітей та молоді / [Т. В. Бондар, О. Г. Карпенко, Д. М. Дикова-Фаворська та ін.]. — К. : Укр. ін-т соц. дослідж., 2005. — 115 с. — (Серія "Формування здорового способу життя молоді" : у 14 кн., кн. 13).</p>
Без автора	<p>Проблеми типологічної та квантитативної лексикології : [зб.наук.праць / наук. ред. Каліущенко В. та ін.]. — Чернівці : Рута, 2007. — 310 с.</p>

Багатотомний документ	<p>1. Межгосударственные стандарты : каталог в 6 т. / [сост. Ковалева И. В., Рубцова Е. Ю. ; ред. Иванов В. Л.]. — Львов : НТЦ "Леонорм-Стандарт", 2005— . — (Серия "Нормативная база предприятия"). Т. 1. — 2005. — 277 с.</p> <p>2. Бондаренко В. Г. Теорія ймовірностей і математична статистика. Ч.1 / В. Г. Бондаренко, І. Ю. Канівська, С. М. Парамонова. — К. : НТУУ "КПІ", 2006. — 125 с.</p>
Матеріали конференцій, з'їздів	<p>1. Кібернетика в сучасних економічних процесах : зб. текстів виступів на республік. міжвуз. наук.-практ. конф. / Держкомстат України, Ін-т статистики, обліку та аудиту. — К. : ІСОА, 2002. — 147 с.</p> <p>2. Оцінка й обґрунтування продовження ресурсу елементів конструкцій : праці конф., 6—9 черв. 2000 р., Київ. Т. 2 / відп. Ред. В. Т. Троценко. — К. : НАН України, Ін-т пробл. міцності, 2000. — С. 559—956, XIII, [2] с. — (Ресурс 2000).</p>
Препринти	<p>Панасюк М. І. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами / Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. — Чорнобиль : Ін-т пробл. безпеки АЕС НАН України, 2006. — 7, [1] с. — (Препринт / НАН України, Ін-т пробл. безпеки АЕС ; 06-1).</p>
Депоновані наукові праці	<p>1. Социологическое исследование малых групп населения / В. И. Иванов [и др.] ; М-во образования Рос. Федерации, Финансовая академия. — М., 2002. — 110 с. — Деп. в ВИНТИ 13.06.02, № 145432.</p> <p>2. Разумовский, В. А. Управление маркетинговыми исследованиями в регионе / В. А. Разумовский, Д. А. Андреев. — М., 2002. — 210 с. — Деп. в ИНИОН Рос. акад. наук 15.02.02, № 139876.</p>
Словники	<p>1. Географія : словник-довідник / [авт.-уклад. Ципін В. Л.]. — Х. : Халімон, 2006. — 175, [1] с.</p> <p>2. Тимошенко З. І. Болонський процес в дії : словник-довідник основ. термінів і понять з орг. навч. процесу у вищ. навч. закл. / З. І. Тимошенко, О. І. Тимошенко. — К. : Європ. ун-т, 2007. — 57 с.</p>
Атласи	<p>1. Анатомія пам'яті : атлас схем і рисунків провідних шляхів і структур нервової системи, що беруть участь у процесах пам'яті : посіб. для студ. та лікарів / О. Л. Дроздов, Л. А. Дзяк, В. О. Козлов, В. Д. Маковецький. — 2-ге вид., розшир. та доповн. — Дніпропетровськ : Пороги, 2005. — 218 с.</p> <p>2. Куерда Х. Атлас ботаніки / Хосе Куерда ; [пер. з ісп. В. Й. Шовкун]. — Х. : Ранок, 2005. — 96 с.</p>

Законодавчі та нормативні документи	<p>1. Кримінально-процесуальний кодекс України : за станом на 1 груд. 2005 р. / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — К. : Парлам. вид-во, 2006. — 207 с. — (Бібліотека офіційних видань).</p> <p>2. Медична статистика статистика : зб. нормат. док. / упоряд. та голов. ред. В. М. Заболотько. — К. : МНІАЦ мед. статистики : Медінформ, 2006. — 459 с. — (Нормативні директивні правові документи).</p>
Стандарти	<p>1. Графічні символи, що їх використовують на устаткуванні. Показчик та огляд (ISO 7000:2004, IDT) : ДСТУ ISO 7000:2004. — [Чинний від 2006-01-01]. — К. : Держспоживстандарт України 2006. — IV, 231 с. — (Національний стандарт України).</p> <p>2. Якість води. Словник термінів : ДСТУ ISO 6107-1:2004—О ДСТУ ISO 6107-9:2004. — [Чинний від 2005-04-01]. — К. : Держспоживстандарт України, 2006. — 181 с. — (Національні стандарти України).</p>
Каталоги	<p>1. Межгосударственные стандарты : каталог : в 6 т. / [сост. Ковалева И. В., Павлюкова В. А. ; ред. Иванов В. Л.]. — Львов : НТЦ "Леонорм-стандарт, 2006— . — (Серия "Нормативная база предприятия"). Т. 5. — 2007. — 264 с. Т. 6. — 2007. — 277 с.</p> <p>2. Університетська книга : осінь, 2003 : [каталог]. — [Суми : Унів. кн., 2003]. — 11 с.</p>
Бібліографічні покажчики	<p>1. Куц О. С. Бібліографічний показчик та анотації кандидатських дисертацій, захищених у спеціалізованій вченій раді Львівського державного університету фізичної культури у 2006 році / О. Куц, О. Вацеба. — Львів : Укр. технології, 2007. — 74 с.</p> <p>2. Систематизований показчик матеріалів з кримінального права, опублікованих у Віснику Конституційного Суду України за 1997—2005 роки / [уклад. Кирись Б. О., Потлань О. С.]. — Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2006. — 11 с. — (Серія: Бібліографічні довідники ; вип. 2).</p>

Електронні ресурси	<p>1. Богомольний Б. Р. Медицина екстремальних ситуацій [Електронний ресурс]] : навч. посіб. для студ. мед. вузів III—IV рівнів акредитації / Б. Р. Богомольний, В. В. Кононенко, П. М. Чуєв. — 80 Min / 700 MB. — Одеса : Одес. мед. ун-т, 2003. — (Бібліотека студента-медика) — 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) ; 12 см. — Систем. вимоги: Pentium ; 32 Mb RAM ; Windows 95, 98, 2000, XP ; MS Word 97-2000.— Назва з контейнера.</p> <p>2. Розподіл населення найбільш численних національностей за статтю та віком, шлюбним станом, мовними ознаками та рівнем освіти [Електронний ресурс] : за даними Всеукр. перепису населення 2001 р. / Держ. ком. статистики України ; ред. О. Г. Осауленко. — К. : CD-вид-во "Інфодиск", 2004. — 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) : кольор. ; 12 см. — (Всеукр. перепис населення, 2001). — Систем. вимоги: Pentium-266 ; 32 Mb RAM ; CD-ROM Windows 98/2000/NT/XP. — Назва з титул. екрану.</p> <p>3. Бібліотека і доступність інформації у сучасному світі: електронні ресурси в науці, культурі та освіті : (підсумки 10-ї Міжнар. конф. „Крим-2003”) [Електронний ресурс] / Л. Й. Костенко, А. О. Чекмарьов, А. Г. Бровкін, І. А. Павлуша // Бібліотечний вісник — 2003. — № 4. — С. 43. — Режим доступу до журн. : http://www.nbu.gov.ua/articles/2003/03klinko.htm.</p>
--------------------	---